

รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล
เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา*
NON-FORMAL EDUCATION MODELS IN SUB - DISTRICT
FOR EDUCATIONAL QUALITY DEVELOPMENT

ปัทมาภรณ์ ศรีเนตร

Patthamaporn Srinet

สุวัฒน์ จุลสุวรรณ

Suwat Julsuwan

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University, Thailand

E-mail: patama_sri@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) ประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้วิธีวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 สร้างรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวคิดและสร้างเครื่องมือการวิจัย รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาต้นแบบที่มีผลงานเชิงประจักษ์ จำนวน 3 แห่ง โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน สร้างและตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ระยะที่ 2 ประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semistructured Interview) และแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

* Received 15 June 2021; Revised 12 October 2021; Accepted 16 October 2021

มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่ 3 วิธีดำเนินการ องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผลและ องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ 2) ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ ระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบ, การศึกษานอกระบบระดับตำบล, พัฒนาคุณภาพการศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were: 1) to create the Non - formal Education Model in Sub - district for Education Quality Development. 2) evaluation the forms of Non - formal Education Model in Sub - district for Education Quality Development. This study was a research and development. The research consisted of 2 phases of procedures: Phasse 1: create the Non - formal Education Model in Sub - district for Education Quality Development. Documents and research findings of concept and the theories in the administration including the study of 3 best practice institutions and interviewing of 9 experts in order to Medel, create and validating the Non - formal Education Model in Sub - district for Education Quality Development of 9 experts for evaluate model by purposive sampling. Phasse. 2: evaluation the forms of Non - formal Education Model in Sub - district for Education Quality Development of 9 experts for evaluate model by purposive sampling. The research instruments wear the Non - formal Education Model in Sub-district for Education Quality Development, Semistructured Interview form and five - point Rating Scale evaluation form. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation and content analysis. The findings were as follows: 1) The Non - formal Education Model in Sub - district for Education Quality Development were found that there were 5 elements; 1) principles 2) purposes 3) process 4) performance evaluation and 5) success condition. 2) The results of Performance evaluation of Non - formal Education Model in Sub - district for Education Quality Development were found propriety, was in high level, feasibility and utility was in the highest level.

Keywords: Model, Non - formal Education in Sub - district, Quality Development

บทนำ

นโยบายของรัฐบาลได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) เพื่อให้การพัฒนาประเทศมีความต่อเนื่องและมีแนวทางที่ชัดเจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศ มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมายให้ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูงภายในปี พ.ศ. 2579 ภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยที่มีการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน มีความเป็นธรรมในสังคม ประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคและโลก ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลเข้มแข็งและเติบโตอย่างมีคุณภาพ เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ระบบการบริหารภาครัฐมีประสิทธิภาพ ทันสมัย รับผิดชอบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และประชาชนมีส่วนร่วม คนไทยในอนาคตจึงต้องมีศักยภาพและร่วมกันพัฒนาประเทศสามารถปรับตัวรองรับ บริบทการพัฒนาในอนาคต มีทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง ภายใต้สังคมแห่งการเรียนรู้ที่คนไทยสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่มีหลักการสำคัญในการยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณภาพ พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม โดยการกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เตรียมคนในสังคมไทยให้มีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกศตวรรษที่ 21 โดยมีเป้าหมายให้คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากลและสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก จากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและแรงกดดันจากภายใน จากสภาวะการณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาซึ่งเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ระบบการศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทายดังกล่าว นอกจากนี้ระบบการศึกษาเองก็มีปัญหาหลายประการที่เกิดจากระบบคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษากฎระเบียบและการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการดำเนินการจัดการศึกษาที่ไม่สนองตอบเป้าหมายการพัฒนาของประเทศ แม้ว่าตลอดระยะเวลาของการพัฒนาการศึกษา

จะมีภาพความสำเร็จของการจัดการศึกษาปรากฏให้เห็น แต่ส่วนใหญ่เป็นผลสำเร็จในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ อาทิการเพิ่มอัตราการเข้าเรียนของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาที่ใกล้เคียงหรือสูงกว่าระดับสากล จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มมากขึ้น การกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาผ่านนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ของรัฐ การผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลางที่เชื่อมโยงกับตลาดงานผ่านระบบการศึกษาแบบทวิภาคี โดยภาพรวมระบบการศึกษา ยังมีปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์และการผลิตกำลังคนตามความต้องการของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การศึกษานอกระบบ Non - formal Education (NFE) ได้เกิดขึ้นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1967 ในการประชุมของ UNESCO เรื่อง The World Educational Crisis ซึ่งได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบ หมายถึง “การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่นอกกรอบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ โดยมุ่งบริการให้คนกลุ่มต่าง ๆ ของประชากร ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก” โดยเน้นการเรียนรู้ (Learning) ปี พ.ศ. 2551 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยมีเหตุผลเพื่อให้มีกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ มีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนและให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาทั้งสามรูปแบบ เพื่อให้สามารถพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้อย่างต่อเนื่อง โดยได้นิยามความหมายของการศึกษานอกระบบว่าเป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายและมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) ต่อมาได้มีการจัดตั้ง กศน.ตำบลขึ้น โดยให้มีฐานะเป็นหน่วยการจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระดับตำบล เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพให้กับผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยมีภารกิจเป็นทั้งศูนย์การเรียนรู้ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือให้แก่คนในชุมชนที่สนใจ และศูนย์ข้อมูลข่าวสารชุมชน เป็นสถานที่ให้ชุมชนได้มาพบปะ แสวงหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า กศน. ตำบลนั้นถูกตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นทางเลือกให้กับประชาชนที่อยู่ในชุมชน

และท้องถิ่นอย่างแท้จริง (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553)

ปัจจุบันสภาพปัญหาการจัดการศึกษาของประเทศไทย ครูส่วนใหญ่สนใจแต่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ข้อมูล ตามตำรา ครูไม่ค่อยเข้าใจเรื่องกลไกการทำงานของสมองและจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสนุก มีความสุข ไม่เครียด เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาที่มุ่งสอนให้ผู้เรียน รู้จักตนเอง คิดวิเคราะห์เป็น มีความฉลาดทางอารมณ์ ทักษะทางสังคม รู้จักชุมชนและประเทศ มีความฉลาด ทางจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาพัฒนาเป็นคนดี เด็กเยาวชนที่ไม่ได้เรียนและออกกลางคันส่วนใหญ่มาจากภูมิภาคและครอบครัวที่ยากจนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนในอำเภอรอบนอกและชุมชนเมืองเขตยากจนที่มีคุณภาพปานกลางและต่ำ ปัญหาการที่เด็กวัยรุ่นบางคนเริ่มออกไปทำงาน มีลูกตั้งแต่วัยรุ่น ปัญหาครูและการสอนในโรงเรียนสำหรับคนจน ส่วนใหญ่มีคุณภาพต่ำ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) สอดคล้องกับปัญหาการจัดการศึกษานอกระบบที่ผู้เรียนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม การขาดความสนใจใฝ่รู้ และไม่เห็นความจำเป็นของการศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตส่งผลให้ไม่เข้าร่วมกิจกรรมและการออกกลางคัน การมีส่วนร่วมของชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับงาน การศึกษานอกระบบและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนส่งผลให้การดำเนินงานส่งเสริม สนับสนุนการศึกษานอกระบบไม่เป็นไปตามแนวทางและเจตนารมณ์ที่กำหนดได้ ด้านบุคลากรได้แก่ครูมีจำนวนน้อยไม่สามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2556) จากปัญหาดังกล่าวจึงทำให้การจัดการศึกษานอกระบบในระดับตำบลไม่สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างได้ผลนั้นจึงต้องเข้าใจบริบทความแตกต่างของแต่ละพื้นที่และใช้พื้นที่เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งจะเป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลและทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในหน่วยงานทางการศึกษาเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการสร้างและประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้ดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 สร้างรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการจัดการศึกษานอกระบบระดับจังหวัด จำนวน 2 คน ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน ด้านการบริหารการจัดการศึกษานอกระบบระดับอำเภอ จำนวน 3 คน และด้านปฏิบัติการสอนการศึกษานอกระบบระดับตำบล จำนวน 2 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินความเหมาะสม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) ผู้วิจัยนำองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษามาสร้างแบบประเมินและให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ นำแบบประเมินที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจพิจารณาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะเฉพาะของเนื้อหา (IOC: Index of Consistency) พิจารณาข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป การตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ของเครื่องมือ ใช้การหาค่า Item - Total Correlation ใช้เกณฑ์ 0.20 ขึ้นไป การตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบประเมินใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Conbach, L. J., 1990) โดยทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจัดส่งแบบประเมินให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 9 คน และรวบรวมแบบประเมินเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล โดยพิจารณาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินที่ได้รับกลับคืนมา แล้วนำมาตรวจให้คะแนนและ แปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ตามเกณฑ์ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และคัดเลือกข้อที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากขึ้นไป เพื่อนำไปเป็นองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลจากสถานศึกษาต้นแบบที่มีผลงานเชิงประจักษ์ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิของสถานศึกษาต้นแบบ จำนวน 3

แห่ง ได้แก่ กศน.ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ กศน.ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ กศน.ตำบลนาทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้แทนชุมชน จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semistructured Interview) การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ นำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 ใช้เป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์และนำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ร่วมให้ความเห็น ตรวจสอบแก้ไข การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล

ขั้นตอนที่ 3 สร้างรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีวิธีดำเนินการ ดังนี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับรูปแบบและการสร้างรูปแบบ โดยผู้วิจัยนำองค์ประกอบและแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาร่างรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากนั้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความเหมาะสมและการใช้ภาษา และนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ระยะที่ 2 การประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน ด้านการประเมินผล จำนวน 2 คน ด้านการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล จำนวน 1 คน และด้านชุมชน จำนวน 1 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และแบบประเมินรูปแบบด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ และนำแบบประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ จำนวน 5 คน นำแบบประเมินที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพิจารณาแล้วมาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะเฉพาะของเนื้อหา (IOC: Index of Consistency) พิจารณาข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป การตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ของเครื่องมือ ใช้การหาค่า Item - Total Correlation ใช้เกณฑ์ค่าอำนาจจำแนก 0.20 ขึ้นไป การตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบประเมินใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Conbach, L. J., 1990) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดส่งรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และแบบประเมินให้ผู้ทรงคุณวุฒิดำเนินการประเมิน และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล สรุปรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อ

พัฒนาคุณภาพการศึกษา ประเมินความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility) ของรูปแบบ ด้วยแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) โดยมีเกณฑ์การพิจารณา ค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.51 ถือว่ารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษามีองค์ประกอบของรูปแบบ 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดำเนินการตามหลักการบริหารงานแบบวงจรคุณภาพของเดมมิง (PDCA) 4) การประเมินผลการดำเนินการของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและ 5) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกข้อโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.22 ถึง 4.78 ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกข้อโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.33 ถึง 4.89 และด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกข้อโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.33 ถึง 4.89 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่า 3.51 แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพ

รายการประเมิน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. หลักการ	4.33	0.50	มาก	4.44	0.53	มาก	4.44	0.53	มาก
2. วัตถุประสงค์	4.22	0.44	มาก	4.33	0.50	มาก	4.33	0.50	มาก
3. วิธีดำเนินการ	4.78	0.44	มากที่สุด	4.89	0.33	มากที่สุด	4.89	0.33	มากที่สุด
4. การประเมินผล	4.67	0.50	มากที่สุด	4.56	0.53	มากที่สุด	4.33	0.50	มาก

รายการประเมิน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
5. เจื่อนใจ ความสำเร็จ	4.22	0.44	มาก	4.33	0.50	มาก	4.56	0.53	มากที่สุด
โดยรวม	4.44	0.19	มาก	4.51	0.15	มากที่สุด	4.51	0.18	มากที่สุด

อภิปรายผล

1. รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งได้จากการสังเคราะห์ พบว่า ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) การประเมินผลการดำเนินการของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 5) เจื่อนใจความสำเร็จของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีองค์ประกอบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาครู และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบดังกล่าว มีกระบวนการที่ชัดเจนโดยดำเนินการตามหลักการบริหารงานแบบวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA) ครอบคลุมภารกิจและเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้เนื่องมาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลจากการศึกษาสถานศึกษาต้นแบบในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลที่นำมาใช้ในรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับ ชีระ รุญเจริญ ได้เสนอองค์ประกอบของรูปแบบไว้ 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ระบบและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 5) แนวทางการประเมินผลรูปแบบ และ 6) เจื่อนใจของรูปแบบ มีความสอดคล้องตรงกันอยู่ 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 4) แนวทางการประเมินผลและ 5) เจื่อนใจของรูปแบบ ส่วนระบบและกลไกของรูปแบบ ผู้วิจัยได้นำเสนอรวมกับองค์ประกอบที่ 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ (ชีระ รุญเจริญ, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับ ถวัลย์ สุนทรา ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการส่งเสริมสิทธิเด็กในสถานศึกษาระดับมัธยม ผลการพัฒนาแบบประกอบไปด้วย 1) หลักการของรูปแบบการส่งเสริมสิทธิเด็ก 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการส่งเสริมสิทธิเด็ก 3) ระบบงานและกลไกของของรูปแบบการส่งเสริมสิทธิเด็ก 4) กิจกรรมการส่งเสริมสิทธิเด็ก

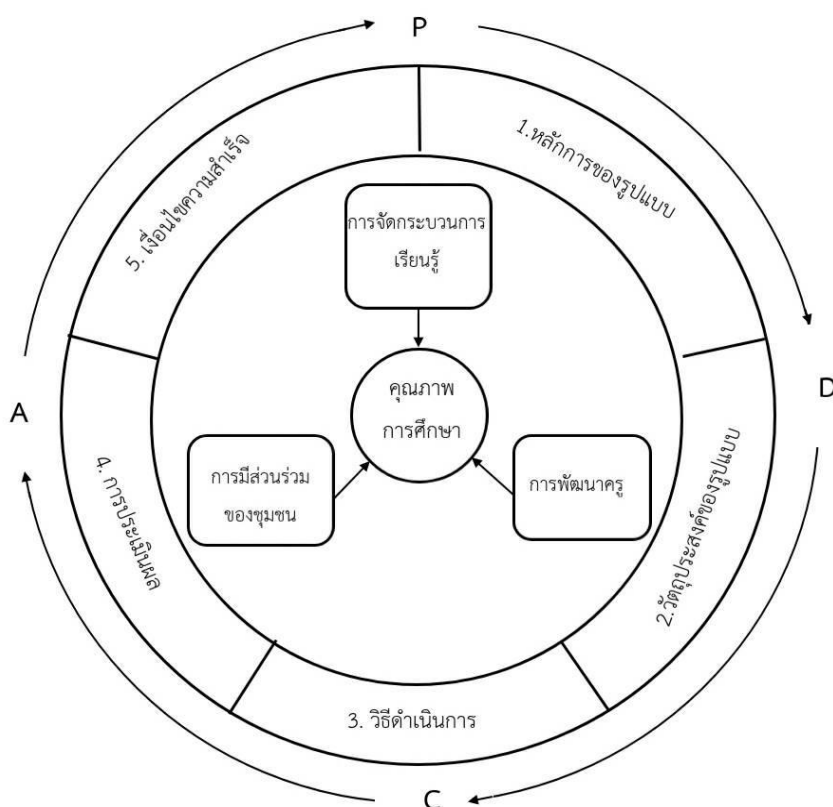
5) การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบการส่งเสริมสิทธิเด็ก และ 6) การปรับปรุงพัฒนา/การสรุปและรายงานผลของรูปแบบการส่งเสริมสิทธิเด็ก (ถวัลย์ สุนทรา, 2563) และสอดคล้องกับรัศมี ภูกันตาน ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของการนิเทศภายในโดยใช้ทีมเป็นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา 5 องค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย 1) ด้านหลักการ 2) ด้านจุดมุ่งหมาย 3) ด้านกระบวนการ 4) ด้านผลลัพธ์ และ 5) ด้านข้อมูลย้อนกลับ (รัศมี ภูกันตาน, 2562) และสอดคล้องกับสุบัน พรเวียง ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและชายแดน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้สร้างรูปแบบประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า 2) ด้านกระบวนการ 3) ด้านผลผลิต 4) ด้านเงื่อนไขความสำเร็จ (สุบัน พรเวียง, 2558) และสอดคล้องกับปาริชาติ ชมชื่น ผลการสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษามีองค์ประกอบของรูปแบบที่ตรงกันทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมาย 3) กลไกการดำเนินงาน 4) การประเมินผล 5) เงื่อนไขความสำเร็จ (ปาริชาติ ชมชื่น, 2555)

2. ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกข้อโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.22 ถึง 4.78 ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกข้อโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.33 ถึง 4.89 และด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกข้อโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.33 ถึง 4.89 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่า 3.51 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบล หลักการบริหารงานแบบวงจรคุณภาพของเดมมิง (PDCA) การสร้างรูปแบบ เพื่อกำหนดหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ การประเมินผลและเงื่อนไขความสำเร็จ พร้อมทั้งนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาช่วยแนะนำ ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสม ประเมินรูปแบบโดยผ่านผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาวิเคราะห์ในความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญภาศ วงษ์ธัญญ์ ผลการวิจัยพบว่า การประเมินรูปแบบการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ มีความเป็นประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด (กัญญภาศ วงษ์ธัญญ์, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับ ถวัลย์ สุนทรา ผลการวิจัยพบว่า การประเมินรูปแบบการส่งเสริมสิทธิเด็กในสถานศึกษาระดับมัธยม ผลการประเมินรูปแบบด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด (ถวัลย์ สุนทรา, 2563) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษามีองค์ประกอบที่ครบถ้วนเหมาะสม มีความเป็นไปได้ เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้จริง

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการ 4) การประเมินผล และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาครู และการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามหลักการบริหารงานแบบวงจรคุณภาพงาน PDCA มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นวงจรคุณภาพงาน PDCA ที่ไม่หยุดนิ่ง ประกอบไปด้วย การวางแผน (Plan - P) การปฏิบัติ (Do - D) การตรวจสอบผลการปฏิบัติ (Check - C) และการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (Act - A) ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีดำเนินการ 4) การประเมินผล และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ สถานศึกษาที่จะนำไปใช้ควรได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้วงจรคุณภาพงาน PDCA อย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาวงรอบต่อ ๆ ไป ทั้งนี้การดำเนินการตามรูปแบบจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม การบูรณาการและการเรียนรู้ร่วมกัน ศึกษารายละเอียดของรูปแบบเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนถ่องแท้และสามารถดำเนินงานได้ตามกระบวนการดำเนินการของรูปแบบที่ได้นำเสนอไว้เพื่อให้การจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและมุ่งตรงสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรกำหนดนโยบายในหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการควรระดมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลและกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการวิจัยการจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดอื่น เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เป็นต้น 2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับต่ำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในการศึกษารูปแบบอื่น เช่น การศึกษาในระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาภักดิ์ วงษ์ธัญญ์. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ถวัลย์ สุนทรา. (2563). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสิทธิเด็กในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธีระ รุญเจริญ. (2550). ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

- ปาริชาติ ชมชื่น. (2555). รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีประสิทธิผลในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนที่ 41 ก หน้า 2 (19 กุมภาพันธ์ 2551).
- รัศมี ภูกันดาน. (2562). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโดยใช้ทีมเป็นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการนิเทศการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ.2560-2579). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- _____. (2563). สภาวะการศึกษาไทย 2561/2562. นนทบุรี: บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2553). คู่มือการปฏิบัติงานครูกศน.ตำบล. กรุงเทพมหานคร: รัชการพิมพ์.
- _____. (2556). รายงานวิจัยและความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนภารกิจ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ให้สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนาทองการพิมพ์ จำกัด.
- สุบัน พรเวียง. (2558). รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและ ชายแดน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- Conbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. New York: Harper Collins Publishers.